

з приводу тлумачення закону, так і з приводу визнання його неконституційним.

Отже, немає підстав стверджувати, що відсутність в українській моделі конституційного контролю інституту конституційної скарги є прогалиною у сфері захисту прав і свобод людини. Законодавець зупинився на такій моделі з підстав доцільності її для України, з міркувань, що вона дозволяє охопити цілий комплекс питань, в тому числі тих, що стосуються прав і свобод людини.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент І.І. Дахова.

Асірян Сюзанна Рафіківна

НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого»,

студент, Інститут підготовки кадрів для органів прокуратури України,
4 курс, 18 група

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

На шляху утвердження прав і свобод людини суспільство пройшло тернистий шлях, крок за кроком обмежуючи всевладдя держави, поширюючи принцип рівноправності на дедалі більше коло осіб та відносини між ними. Власне, вся цивілізаційна історія людства становить генезу прав людини. Саме боротьба за права людини, за нові й нові ступені свободи особи ставала каталізатором масштабних змін у суспільно-політичному житті більшості держав світу, вела до нового осмислення ролі людини в її відносинах з іншими людьми, суспільством і державою.

На сьогодні конституційні права і свободи людини відрізняються своєю багатоманітністю, а питання їх класифікації та систематизації стали традиційними для юридичної науки і практики. Як правило, виділяють офіційну та неофіційну (доктринальну) класифікацію прав людини. Перша із них передбачена чинними міжнародними договорами, а друга — здійснюється вченими — правознавцями. При цьому конкретні найменування груп прав людини відчутно розходяться, що вкотре підтверджує тезу про множинність сучасних прав людини.

Утім існують й інші класифікації прав та свобод людини. Зокрема, права людини розрізняють за сферою суспільних відносин, в яких ці права існують, називаючи громадянські, політичні, соціальні, економічні, культурні та екологічні права. Така класифікація застосовується протягом багатьох років, ґрунтується на міжнародних документах.

Конституція України у розділі 2 «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» закріпила широкий спектр прав і свобод людини, а також загальні принципи та положення, які мають на меті визначити зміст гарантій і механізмів реалізації цих прав і свобод. Однак слід пам'ятати, що деякі норми Основного Закону України залишаються на сьогодні переважно декларативними. Це має своїм наслідком поширення правового нігілізму в суспільстві та породження недовіри громадян у спроможності держави належним чином забезпечити і гарантувати їх конституційні права.

На підставі зазначеного особливої гостроти нині набуває проблема удосконалення існуючої системи конституційних гарантій прав і свобод людини в Україні. Конструктивне розв'язання цієї проблеми передбачає удосконалення існуючих юридичних механізмів закріплення та реалізації конституційних прав і свобод людини в процесі системного оновлення Основного Закону.

Видається, що в умовах сучасних політико-правових реалій основними шляхами удосконалення юридичних гарантій прав і свобод людини може бути: розширення змісту політичних прав громадян України, які сприятимуть їх участі в управлінні державними справами та участі в місцевому самоврядуванні; створення законодавчих механізмів реалізації так званих «новітніх» конституційних прав людини — права на мир, екологічну та ядерну безпеку тощо; створення конституційних механізмів для забезпечення належної реалізації конституційних прав і свобод для людей зі спеціальним соціальним статусом; удосконалення юридичних механізмів судового та позасудового, національного та міжнародного захисту прав людини в Україні.

Нині цілком очевидно, що для побудови демократичного суспільства та утвердження правової держави недостатньо лише задекларувати дотримання прав і свобод людини та громадянина. Політико-правові реалії сьогодення переконують у необхідності створення дієвих юридичних механізмів, які дозволять окремим особам, різним соціальним групам, громадянському суспільству загалом повною мірою реалізовувати свої конституційні права і свободи.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Л.І. Летнянчин.

Бакумов Олександр Сергійович

НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого»,

аспірант, кафедра конституційного права України

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ГРОМАДЯН НА УЧАСТЬ У ВИБОРАХ

Відповідно до ст. 69 Конституції України формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування здійснюється через вибори, тобто шляхом вільного волевиявлення народу. Тому інститут виборчого права на сьогодні — невід'ємна складова сучасного конституційного права нашої держави. Статтею 71 Основного Закону України передбачено, що вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Основні засади організації та проведення виборів в Україні регламентуються законами: «Про вибори Президента України» від 05.03.1999 р., «Про вибори народних депутатів України» від 25.03.2004 р., «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10.07.2010 р., «Про Центральну виборчу комісію» від 30.06.2004 р.

Водночас право на вільні вибори гарантоване громадянам України не лише національним законодавством, а й міжнародно-правовими документами. Так, ст. 3 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ратифіковано Законом України від 17.07.97 р.), передбачено, що, учасники Конвенції зобов'язуються проводити вільні вибори з розумною періодичністю шляхом таємного голосування в умовах, які забезпечують вільне вираження думки народу у виборі законодавчого органу.

У цьому контексті вельми важливим буде аналіз практики Європейського Суду з прав людини (далі — Європейського Суду), правовим позиціям якого відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» від 23.02.2006 р. надається статус джерела права по відношенню до національної правової системи.

Отже, для з'ясування змісту права на вільні вибори, звернемося до прецедентних рішень Європейського Суду. Насьогодні Суд уже виробив певний підхід до тлумачення ст. 3 Протоколу: у його рішеннях зазначається, що право на вільні вибори є дуже важливим, але не абсолютним. Такий підхід залишає місце деяким обмеженням з боку держав, проте ці обмеження мають встановлюватися задля досягнення законної мети з використанням пропорційних засобів і не повинні зашкоджувати суті права на вільні вибори та робити його неефективним (див. рішення від 2 вересня 1998 р. у справі «Ахмед та інші проти Сполученого Королівства»; рішення від 30 березня 2004 р. у справі «Хьорст проти Сполученого Королівства», № 2). Суд у кожному випадку ретельно перевіряє, чи було обмеження права на вільні вибори обґрунтованим і пропорційним поставленій меті.

У справі «Матьє Моан і Клерфейт проти Бельгії» Суд висловив думку, що у ст. 3 Протоколу не передбачено створення якоїсь конкретної виборчої системи (наприклад, пропорційного представництва чи прийняття рішення більшістю голосів за наявності одного або двох бюлетенів). Це пов'язано з тим, що виборчі системи в різних країнах можуть істотно відрізнятися одна від одної і час од часу змінюватися; перед цими системами іноді ставляться несумісні завдання — більш чи менш точно відображати волевиявлення народу або об'єднувати різні ідейні рухи та сприяти формуванню достатньо логічної і чіткої політичної волі. При цьому Суд постійно звертає увагу на те, що згідно з преамбулою Конвенції, основні права і свободи людини найкраще забезпечує «ефективна політична демократія» (див. рішення від 2 березня 1987 р. у справі «Метью-Мохін та Клерфейт проти Бельгії»). Оскільки саме ст. 3 Протоколу містить характерний принцип «ефективної політичної демократії», вона відповідно має головну цінність у системі положень Конвенції (див. рішення від 17 липня 2001 р. у справі «Селім Садак та інші проти Туреччини»).

Європейський суд особливо наголошує, що з метою застосування ст. 3 Протоколу будь-яке виборче законодавство має оцінюватися з урахуванням політичного та історичного розвитку відповідної країни, адже деякі особливості, які неприпустимі в умовах однієї політичної системи, можуть бути прийнятними в контексті іншої. Проте для держав існує межа у визначенні обмежень щодо реалізації права на вільні вибори. Це — повага до фундаментального принципу забезпечення «вільного вираження думки народу при виборі законодавчої вла-

ди» (див. рішення від 9 квітня 2002 р. у справі «Підколзіна проти Латвії»). При цьому, як розтлумачив Суд, зазначений принцип передбачає головним чином однаковий підхід до всіх громадян при реалізації ними свого права голосувати та бути кандидатом на виборах.

Під час вирішення справи «Ахмед та інші проти Сполученого Королівства» (рішення від 2 вересня 1998 р.), Суд розтлумачив, що для гарантії незалежності кандидатів на виборах до законодавчого органу і свободи виборців держави мають широкі можливості встановлювати конституційні правила щодо статусу членів парламенту, а також критерії, яким повинні відповідати кандидати. Так, у цій справі Суд дійшов висновку, що не було порушення ст. 3 Протоколу в тому, що деяким посадовим особам (чиновникам високого рангу) заборонено балотуватися на виборах до законодавчого органу до того часу, доки вони не залишать свої пости, щоб забезпечити їх політичну безсторонність. У рішенні, постановленому 1 липня 1997 р. у справі «Гітонас та інші проти Греції», Суд також не визнав порушення ст. 3 Протоколу, оскільки національним законодавством заборонено висувати свою кандидатуру на виборах особі, котра протягом останніх трьох років до часу проведення виборів перебувала на посаді в державних органах понад три місяці.

Неодноразово предметом розгляду Суду були заяви українських громадян про порушення ст. 3 Протоколу. Так, наприклад, у рішенні від 4 травня 1999 р. щодо прийнятності заяви № 43476/98 (справа Бабенко проти України) Суд наголосив, що до його обов'язків не входить вирішення питання про те, чи справді було допущено порушення національного права. Він має визначити, чи мало місце втручання у вільне волевиявлення народу під час виборів до законодавчого органу, тобто порушення ст. 3 Протоколу.

Таким чином, вироблення Європейським Судом з прав людини нових правових положень в результаті роз'яснення конкретних правових приписів з питань реалізації прав суб'єктів виборчого процесу дає змогу використання цих правових позицій в процесі розроблення шляхів вдосконалення механізмів реалізації прав громадян на участь у виборах, а також реального втілення цих положень в практичну діяльність національних правотворчих та правозастосовних органів.

Науковий керівник: д.ю.н, доцент, завідувач кафедри конституційного права України НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого» Ю.Г. Барабаш.

Біркина Олена Євгенівна

Харківський Національний Університет ім. В.Н. Каразіна,
студент, юридичний факультет, 5 курс, група ЮПМ-51

ПРАВО НА СВОБОДУ СЛОВА В КОМЕРЦІЙНІЙ СФЕРІ: ОГЛЯД РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Розвиток доктрини свободи вираження значно розширив її межі, та включив і сферу комерційного мовлення, до якої входять реклама, оголошення, публікації тощо.